

Handelshøyskolen BI

MAN 51932 Bærekraft i praksis

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	09-03-2022 09:00	Termin:	202210
Sluttdato:	10-06-2022 12:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202210 11720 IN02 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kjersti Koffeld

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Hvor godt forberedt er norske selskaper i møte med åpenhetsloven? Orkla som case
Navn på veileder *:	Marit Sjøvaag

Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja
---	-----	--	----

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	1
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Prosjektoppgave
ved Handelshøyskolen BI

Hvor godt forberedt er norske selskaper i
møte med åpenhetsloven?
- Orkla som case

Eksamenskode og navn:

MAN 51932 – Bærekraft i praksis

Utleveringsdato:

09.03.2022

Innleveringsdato:

10.06.2022

Studiested:

BI Oslo

Innholdsfortegnelse

Innhold

SAMMENDRAG	II
1. INNLEDNING	1
1.1 ÅPENHETSLOVEN OG BÆREKRAFT.....	1
1.2 BAKGRUNN ORKLA.....	3
2. TEORI	4
2.1 «STRATEGY TO APPROACH SUSTAINABILITY IN COMPANIES: A STEP BY STEP MODEL”.....	4
2.2 CARROLLS «PHILOSOPHY OF RESPONSIVENESS”.....	5
3. METODE	6
4. BÆREKRAFT I ORKLA	7
4.1 FORANKRING I STYRENDE DOKUMENTER.....	7
4.2 BÆREKRAFTSRAPPORTERING.....	9
5. DRØFTING	10
5.1 ORKLAS BÆREKRAFTSRAPPORTERING SETT OPP MOT TEORI.....	10
5.2 ORKLAS BÆREKRAFTSRAPPORTERING SETT OPP MOT ÅPENHETSLOVEN.....	12
6. KONKLUSJON	15
LITTERATURLISTE:	16

Sammendrag

Virksomheter blir møtt med stadig flere forventninger og krav fra ulike interessenter knyttet til bærekraft. Noen av kravene kommer i form av nye forskrifter og lover fra myndighetene. I denne oppgaven har jeg fokusert på åpenhetsloven og hvilke forpliktelser som følger av denne. Formålet med loven er å fremme selskapers respekt for menneskerettighetene og anstendige arbeidsforhold. Plikten til å gjennomføre og redegjøre for aktsomhetsvurderinger er et sentralt punkt i loven, det samme er allmenhetens rett til informasjon.

Jeg har brukt Orkla som case for å se på hvor godt forberedt norske selskaper er i møte med loven når den trer i kraft 1. juli 2022. Orkla er et av de største børsnoterte selskapene i Norge, og er et interessant case fordi de opererer i flere land og har svært mange underleverandører.

Med utgangspunkt i steg seks (rapportering) i Ditlev-Simonsens steg-for-steg-modell for innføring av bærekraft i et selskap, ser jeg særlig på Orklas arbeid med bærekraftsrapportering. Videre bruker jeg Carrolls arbeid knyttet til «philosophy of responsiveness» for å si noe om hvor modent selskapet er i møte med bærekraftsforventninger og åpenhetsloven. Som metodisk tilnærming gjør jeg en deskstudie av offentlig tilgjengelig informasjon.

Gjennom drøfting av funn sett opp mot teori og krav i åpenhetsloven konkluderer jeg med at Orkla står godt rustet i møte med åpenhetsloven. Samtidig har jeg i oppgaven kun sett på ett selskap og det er for tynt underlag til å kunne konkludere på generelt grunnlag hvorvidt norske selskaper er klare når åpenhetsloven trer i kraft.

1. Innledning

Bærekraft har blitt stadig mer aktuelt i selskapers virksomhet. Fra tidligere å snakke om corporate social responsibility som noe valgfritt selskaper kunne pynte årsrapportene sine med, har bærekraft nå kommet høyt opp på agendaen hos stadig flere. Utviklingen har presset seg fram, dels på grunn av at selskaper har sett at dette er viktig for merkevarebygging og et godt rykte, og dels på grunn av nye retningslinjer, forskrifter og lover fra myndighetenes side. Næringslivet selv er ofte en aktiv pådriver for slike reguleringer. Stadig flere ser også at det ligger gode forretningsmuligheter i å bidra til bærekraftig utvikling. Det er ikke lenger et valg å være en samfunnsansvarlig aktør, det er en eksplisitt forventning fra kunder, ansatte, eiere, sivilsamfunn, investorer og myndigheter.

1.1 Åpenhetsloven og bærekraft

Åpenhetsloven trer i kraft 1. juli 2022, og alle norske selskaper av en viss størrelse må forholde seg til denne. Formålet med loven er å fremme selskapers respekt for menneskerettighetene og anstendige arbeidsforhold, og bedriftene er pliktig å informere om arbeidet sitt. Loven krever at selskapene gjennomfører aktsomhetsvurderinger og rapporterer om disse, herunder faktiske negative konsekvenser av selskapets virksomhet og potensielle negative konsekvenser. Selskapene er pliktig å iverksette tiltak for å stanse faktiske negative konsekvenser og begrense risiko for slike negative følger. Videre følger det av loven at enhver har rett på informasjon om «hvordan selskaper håndterer faktiske og potensielle negative konsekvenser etter § 4 [plikt til å utføre aktsomhetsvurderinger]» (åpenhetsloven, 2022). Vi som forbrukere skal altså kunne få informasjon om og være trygge på at varene vi kjøper har blitt produsert under anstendige arbeidsforhold, og at produksjonen ikke har bidratt til menneskerettighetsbrudd.

Den siste tiden har ulike aktører som NHO og advokater i advokatfirmaet Schjødt pekt på at norske selskaper ikke er godt nok rustet til at loven i sin helhet kan tre i kraft ennå. Det blir særlig trukket fram at så lenge selskapene ikke kjenner godt til innholdet i loven og hva som forventes av dem knyttet til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger, er det urimelig at sanksjonsregimet i loven blir innført samtidig som loven trer i kraft (Kolsrud, 2022 og Helle & Ødegård, 2022). Andre aktører, som Norges nasjonale kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv, viser til at aktsomhetsvurderinger ikke er noe nytt; tvert imot viser

åpenhetsloven til kjente retningslinjer som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper (Elgesem, 2022).

Disse retningslinjene har eksistert siden 1976, og 50 regjeringer, herunder den norske, har forpliktet seg til å fremme dem (Ditlev-Simonsen, 2022). Retningslinjene har blitt endret og revidert flere ganger, sist i 2011. Da kom det inn et nytt kapittel om menneskerettigheter, som samsvarer med *UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework* (oftest forkortet UNGP). En ny og mer omfattende tilnærming til aktsomhetsvurderinger kom også inn i retningslinjene (OECD, 2011).

Det er stater som er plikthavere og har ansvaret for å respektere, beskytte og innfri menneskerettighetene (OHCHR, 2011). Næringslivet er ikke direkte forpliktet under menneskerettighetene som sådan. Samtidig er det ikke tvil om at selskaper kan ha en negativ påvirkning på muligheten for innfrielsen av menneskerettighetene, og det kan også være negative konsekvenser av et selskaps virksomhet. Dette var bakteppet for FNs spesialrepresentant for næringslivet og menneskerettigheter, John Ruggie, da han fikk i oppdrag av FNs generalsekretær å se på hvordan næringslivets ansvar kunne konkretiseres og operasjonaliseres. Arbeidet resulterte i UNGP som ble enstemmig vedtatt av FNs menneskerettighetsråd i 2011. Prinsippene slår fast at næringslivet har et selvstendig ansvar for å bidra til at menneskerettighetene ikke brytes. For å sikre dette skal selskaper gjennomføre aktsomhetsvurderinger knyttet til menneskerettigheter (OHCHR, 2011).

Man har altså allerede i mange år forventet at næringslivet ikke bidrar til å bryte menneskerettighetene. En undersøkelse fra Amnesty International Norge publisert i 2020 viser at alle de 69 selskapene som ble undersøkt hadde en menneskerettighetspolicy (Amnesty International Norge, 2020). Samtidig viser en studie fra Norges nasjonale kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv fra samme år, at kun halvparten av de 600 næringslivslederne i studien gjennomførte aktsomhetsvurderinger i egen virksomhet. Av disse igjen var det kun 47 % som gjennomførte aktsomhetsvurderinger i leverandørkjeden (Norges OECD-kontaktpunkt, 2020).

Åpenhetsloven utgjør det foreløpig siste tilskuddet i norsk lovverk knyttet til bedrifters samfunnsansvar, og loven er et sentralt rammeverk i arbeidet med bærekraftig utvikling. Det er derfor nyttig å se på hvorvidt selskaper er godt skodd i møtet med

åpenhetsloven. For et selskap vil det å forberede seg på å kunne møte loven når den trer i kraft være bærekraft i praksis.

Jeg vil i denne oppgaven se konkret på ett selskap, Orkla, og vurdere hvor godt rustet det er i møte med åpenhetsloven. Konsernet er etter § 4 i loven pliktig til å utføre aktsomhetsvurderinger i leverandørkjeden. Et sentralt spørsmål vil dermed være hvordan selskapet, som har en rekke underleverandører, allerede har arbeidet med aktsomhetsvurderinger. Videre følger det av åpenhetsloven § 5 at konsernet er pliktig å redegjøre for aktsomhetsvurderingene. Jeg vil derfor også se særskilt på hvordan Orkla pr i dag rapporterer om disse vurderingene. Det vil også være nyttig å se på hvordan selskapet informerer om underleverandørene sine og faktiske og potensielle negative konsekvenser av virksomheten sin i leverandørkjedene. Dette for å kunne si noe om hvor godt rustet de er til møte § 6 og § 7 som omhandler allmenhetens rett til informasjon.

1.2 Bakgrunn Orkla

Orkla er et av Norges største børsnoterte selskaper, og konsernet hadde driftsinntekter på 50,5 milliarder kroner i 2021 (Orkla, 2022, s. 11). Selskapet har en historie som strekker seg tilbake til 1600-tallet, og har gjennomgått en transformasjon fra å være et gruveselskap til i dag å være et ledende merkevareselskap. Orkla opererer i Norden, Baltikum og utvalgte markeder i Sentral-Europa og India (Orkla, u.å.b).

Merkevarevirksomheten består av Orkla Foods, Orkla Confectionary & Snacks, Orkla Care og Orkla Food Ingredients. Orkla står bak en rekke kjente merkevarer som er godt kjent for norske forbrukere, som Grandiosa, Zalo og Toro. Selskapet opplyser på sine nettsider og i årsrapporten for 2021 at de har 114 fabrikker, rundt 21 500 ansatte, tilstedeværelse i nærmere 30 land og mer enn 25 000 underleverandører (Orkla, 2022). Noen av disse er leverandører av høyrisikovarer som kakao eller palmeolje, eller opererer i land som regnes som å ha høy risiko for menneskerettighetsbrudd og dårlige arbeidsforhold. Dette gir noen åpenbare utfordringer for selskapet knyttet til åpenhetsloven og i arbeidet med å sikre at selskapet ikke bidrar til brudd på menneskerettighetene nedover i verdikjeden.

2. Teori

Det finnes ulike modeller som kan være nyttige for å analysere et selskaps modenhet knyttet til bærekraft. Jeg vil i denne oppgaven ta utgangspunkt i to rammeverk for å kunne si noe om hvor godt forberedt Orkla er før åpenhetsloven trer i kraft.

2.1 «Strategy to approach sustainability in companies: A Step by step model»

Ditlev-Simonsen presenterte i 2013 en praktisk tilnærming til samfunnsansvarsrapportering for å veilede selskaper i møte med nye krav i regnskapsloven knyttet til samfunnsansvar (Ditlev-Simonsen, 2013). Modellen har senere blitt videreutviklet og utgjør et praktisk rammeverk basert på seks steg for selskaper å arbeide med bærekraft og samfunnsansvar (Ditlev-Simonsen, 2022).

Forfatteren foreslår en naturlig gang i arbeidet med å utvikle en bærekraftstrategi og gjennomføre denne i selskapet, gjennom en stegvis tilnærming. De seks stegene omhandler 1) forankring av bærekraft i toppledelsen; 2) kartlegging av dagens situasjon, muligheter og utfordringer, og sette prioritinger framover; 3) teste prioritinger og strategien blant interessenter; 4) lansere strategien; 5) implementere strategien; og 6) rapportere. Dette er en kontinuerlig prosess, hvor det vil være naturlig å gjøre justeringer og videreutvikle arbeidet sitt etter å ha gått gjennom syklusen, basert på erfaringene selskapet gjorde seg i første runde. Steg-for-steg modellen utgjør et nyttig rammeverk og redskap for selskaper som ønsker å komme i gang med og styrke bærekraftsarbeidet sitt. Det er også et nyttig analyseverktøy for å vurdere et selskaps arbeid med bærekraft.

Jeg vil i denne oppgaven fokusere på steg seks, rapportering, i Ditlev-Simonsens modell for innføring av bærekraft. Dette steget handler om å rapportere på framgang i oppnåelsen av målene selskapet har satt seg i bærekraftsstrategien. Ditlev-Simonsen peker på at mens man i bærekraftsrapporteringens barndom ofte kom med en egen bærekraftsrapport, sett helt atskilt fra selskapenes årsrapporter, har dette gradvis endret seg. Bærekraftsrapportering har i økende grad blitt integrert i selskapers ordinære årsrapportering. Rapporten bør vise til konkrete, målbare tall og data for å kunne vise framgang. Videre er det en styrke om selskaper også rapporterer om det som ikke går så bra, forklare hvorfor det ikke går bra, og hvilke grep man vil ta framover for å bedre situasjonen (Ditlev-Simonsen, 2022, s. 160-161). Jeg vil ta utgangspunkt i dette

steget for å kunne vurdere i hvilken grad dagens rapportering i Orkla vil tilfredsstille kravene i åpenhetsloven.

2.2 Carrolls «Philosophy of responsiveness»

I tillegg til Ditlev-Simonsens steg-for-steg modell, kan det være nyttig å se på Carrolls arbeid med social responsiveness. I artikkelen hans «Three-dimensional Conceptual model of corporate performance» fra 1979 viser han til ulike måter å forstå hvordan et selskap tilnærmer seg og svarer på krav om bærekraft og samfunnsansvar. Han trekker fram flere forfattere som Wilson, McAdam og Davis & Blomstrom og at de alle skisserer et kontinuum fra «å gjøre ingenting til å gjøre mye» (Carroll, 1979, s. 502). Carroll peker på at ved å se på hvordan selskaper responderer, vil man få et tydeligere fokus på selskapsledelsens handlinger. Det er ikke så mye hvilken motivasjon som ligger bak som er viktig, men hvordan selskaper griper tak i utfordringene som bør være avgjørende når man ser på et selskaps bærekraftsarbeid (Carroll, 1979, s. 502).

Carrolls artikkel kom i en tid der det pågikk en teoretisk og akademisk diskusjon rundt hvordan man skulle forstå hva et selskaps samfunnsansvar skulle være, hvilke tema man skulle ta tak i, den bakenforliggende motivasjonen for å jobbe med samfunnsansvar og hvordan ulike begreper skulle meisles ut. Forfatteren søkte således å rydde i ulike begreper og å utvikle et konkret verktøy. Resultatet ble en tre-dimensjonal modell der han både ser på hvilket ansvar et selskap har (eks juridisk, etisk), hvilke temaer man jobber med og hvordan et selskap responderer. Carroll peker på at hans modell er nyttig for både akademikere og bedriftsledere for å kartlegge og bedre forstå et selskaps arbeid med bærekraft (Carroll, 1979).

Ditlev-Simonsen har bygd videre på Carroll og Wilsons arbeid knyttet til «philosophy of social responsiveness» og kombinert det med arbeid fra Zadek for å kunne analysere ulike stadier i et selskaps tilnærming til bærekraft (Ditlev-Simonsen, 2022). Resultatet er en modifisert akse med fem stadier hvor man kan plassere et selskap ut fra hvor modent det er i sin tilnærming til samfunnsansvar og bærekraft: 1) ignorere; 2) reagere; 3) gå i forsvar; 4) tilrettelegge; 5) være proaktiv. (Ditlev-Simonsen, 2022, s. 110).

Carrolls arbeid kan være et praktisk verktøy nettopp for å kunne si noe om hvor selskaper plasserer seg langs en akse fra likegyldighet og ignoranse til å være i forkant og utnytte bærekraftsutfordringene til sin fordel og utvikle nye forretningsmuligheter. Jeg

vil derfor bruke det for å se på hvor moden Orkla er i sitt møte med åpenhetsloven. Hvordan responderer selskapet i møtet med nye forventninger knyttet til bærekraft og samfunnsansvar?

3. Metode

Jeg benytter en deskstudie av relevante dokumenter som metodisk tilnærming i denne prosjektoppgaven. Jeg har særlig tatt utgangspunkt i Orklas bærekraftsrapporter og annen offentlig tilgjengelig informasjon om Orklas bærekraftsarbeid. Dette inkluderer nyhetsartikler, informasjon fra sosiale medier, høringsvar og nettsider. En slik bred inngang i skriftlig materiale gir et godt innblikk i virksomhetens bærekraftsarbeid.

Den metodiske tilnærmingen til oppgaven hadde blitt ytterligere styrket om jeg også hadde intervjuet dem som er ansvarlige for å implementere bærekraft i konsernet og datterselskapene. Til tross for flere henvendelser til ulike personer i bærekraftsteamet til Orkla har det ikke lyktes meg å få snakke direkte med dem. Det ville vært en fordel om jeg hadde fått perspektiver og tanker fra dem som sitter tettest på arbeidet med å ruste seg for åpenhetsloven, rundt hvordan de mener de ligger an, både på selskaps- og konsernnivå. Særlig ville det vært nyttig for å belyse hvor klar Orkla er for å implementere åpenhetsloven §6 *Rett til informasjon* og §7 *Virksomhetenes behandling av informasjonskrav*. Mange peker på at det er stor usikkerhet knyttet til nettopp dette, ettersom det inntil loven trer i kraft er uvisst hvor mange informasjonskrav som vil bli fremmet, og dermed hvor stor arbeidsbyrde dette vil være for næringslivet. Dette ble blant annet trukket fram av Kristin Holter, fagsjef for sirkulærøkonomi i Ruter, på forelesning i bærekraft i praksis 7. april 2022.

Jeg har derfor benyttet kilder som også kommer inn på Orklas syn på utfordringer ved loven, herunder Orklas høringsvar til Etikkinformasjonsutvalgets rapport – Åpenhet om leverandørkjeder (Orkla, 2020b). Dette for å få litt mer innblikk i informasjon som jeg ellers tror jeg kunne fått om jeg hadde fått intervjuet noen som arbeider med dette i Orkla.

4. Bærekraft i Orkla

En gjennomgang av offentlig tilgjengelig informasjon om Orkla viser at konsernet jobber med bærekraft på flere ulike måter og har en bred forståelse av temaet knyttet til både klima og miljø, sosiale forhold og styringsrutiner (ESG). Orkla har arbeidet med bærekraft i en årrekke, og både konsernet og datterselskapene har vært medlemmer av Etisk handel Norge siden 2012 (Etisk handel Norge, u.å.). Konsernet har vært tilsluttet UN Global Compact siden 2005, og gjennom dette bidrar de til å fremme UN Global Compacts ti prinsipper om miljø, antikorrupsjon og menneske- og arbeidstakerrettigheter (Orkla, u.å.c.). Orkla har også signert og tilsluttet seg Grønnvaskingsplakaten. Plakaten er et initiativ fra Skift – næringslivets ledere og Miljøstiftelsen Zero og er ment som en rettesnor og prinsipper for næringslivet for at de skal bidra til reell samfunnsendring og ikke bare grønnvaske virksomheten sin gjennom kommunikasjon og markedsføring (Grønnvaskingsplakaten, u.å.).

Bærekraft er et gjennomgående tema i konsernets kanaler i sosiale medier. I tillegg til å dele informasjon om hvordan konsernet scorer i ulike bærekraftsrater og indekser, brukes sosiale medier aktivt for å kommunisere om nyvinninger og praktiske grep konsernet tar for å bidra til mer bærekraftige produkter og lavere klimagassutslipp (Orkla, u.å.a.).

4.1 Forankring i styrende dokumenter

Konsernet har forankret bærekraft i en rekke styrende dokumenter og ulike retningslinjer. Jeg vil i det følgende gi en kort beskrivelse av og gå nærmere inn på de dokumentene jeg mener er mest relevante sett i lys av plikter som følger av åpenhetsloven.

Orkla har to sett med etiske retningslinjer; ett for konsernet og datterselskapene og ett for leverandører. I de etiske retningslinjene for konsernet nevnes bærekraft og aktsomhetsvurderinger særskilt, og kjernekonvensjonene til FN og ILO nevnes spesifikt sammen med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Retningslinjene trekker fram at selskapet også forventer at underleverandører og andre forretningspartnere følger retningslinjene. Ansvar for å sørge for at partnere er «undersøkt i samsvar med Orklas prosedyrer for tilbørlig aktsomhet for integritet og menneskerettigheter» (Orkla, 2020a) er tydelig plassert hos ledelsen i selskapet (Orkla, 2020a).

De etiske retningslinjene rettet mot leverandører gir inngående informasjon om hvilke krav som stilles knyttet til 1) arbeidsforhold (herunder barnarbeid, organisering av arbeidstakere, arbeidstid, lønn etc); 2) arbeidsmiljø og helse; 3) miljø; 4) business integritet (herunder korrupsjon); og 5) styringssystemer. Retningslinjene tar utgangspunkt i ILOs åtte kjernekonvensjoner (ILO, u.å.), og FNs kjernekonvensjoner. Videre beskriver retningslinjene hvordan de vil følge opp at retningslinjene etterleves, og hvilke konsekvenser det vil få om leverandører ikke følger dem (Orkla, 2018).

Konsernet har en egen policy for menneske- og arbeidstakerrettigheter. Innledningsvis i dokumentet beskriver konsernet at policyen gjelder alle Orklaseselskapene og at FNs og ILOs kjernekonvensjoner ligger til grunn for Orklas policy. Policyen vektlegger at aktsomhetsvurderinger vil gjøres i tråd med UNGPs rammer for slike vurderinger (Orkla, 2021a). Som tidligere nevnt er det i UNGP at det skrives ut hva næringslivets ansvar knyttet til menneskerettigheter er, og hva som ligger i å gjennomføre aktsomhetsvurderinger knyttet til menneskerettighetene. Da OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ble oppdatert i 2011 var det blant annet for å speile UNGP, og UNGP utgjør således også et viktig bakteppe for åpenhetsloven (Barne- og familiedepartementet, 2019, s. 117).

Policyen etablerer 11 prinsipper som skal være førende i konsernets virksomhet for å sikre at man ikke bidrar til negative konsekvenser for menneske- og arbeidstakerrettigheter. Levelønn er også tatt inn i policyen. Ansvaret for å implementere policyen ligger hos konserndirektørene i de ulike datterselskapene. Dokumentet beskriver også hvordan konsernet vil redegjøre for gjennomføring og funn i aktsomhetsvurderinger gjennom årsrapporten, og at de vil gjøre denne informasjonen enkelt tilgjengelig for eksterne interessenter (Orkla, 2021a). Konsernets policy for menneske- og arbeidstakerrettigheter ble oppdatert og vedtatt av Orklas styre i desember 2021 for å møte kravene til aktsomhetsvurderinger i åpenhetsloven (Orkla, 2022, s. 42).

Bærekraft er integrert i forretningsstrategien Aspirations 2030, særlig knyttet til målene om «embracing change» og «building tomorrow». Bærekraft er også ett av tre fokusområder i topplederprogrammet som er etablert som del av strategiarbeidet (Orkla, 2022, s. 41).

4.2 Bærekraftsrapportering

Bærekraft har vært en integrert del av årsrapporteringen til Orkla siden 2016, og er det også i selskapets årsrapport for 2021. I 2018 satte konsernet seg overordnede mål innen bærekraft fram mot 2025, og de faller inn under fem hovedtema: Miljøengasjement, bærekraftige innkjøp, ernæring og sunnhet, trygge produkter og omtanke for mennesker og samfunn. Framdriften i arbeidet blir gjort rede for gjennom årsrapporten.

Konsernet rapporterer opp mot en rekke standarder knyttet til bærekraft, herunder Oslo Børs' veiledning om rapportering av samfunnsansvar; måltall definert i GRI standards; klimarisiko slik det er anbefalt av «Task Force on Climate-Related Financial Disclosure»; måltall for bærekraftig verdiskapning (Common metrics) lansert at World Economic Forum; og om miljøarbeid opp mot investorinitiativet CDP. Orkla har også satt egne vitenskapsbaserte mål for å redusere egne klimagassutslipp som er godkjent av Science Based Targets Initiative (Orkla, 2022, s. 107). Konsernet har dermed både en kvalitativ og en kvantitativ tilnærming til bærekraftsrapportering.

Årsberetningen for 2021 viser til at Orkla har jobbet målrettet med bærekraft, både i produksjonen og på forbrukssiden. Mer bevisste forbrukere med et ønske om mer bærekraftige produkter, har ført til at Orkla har jobbet enda mer strategisk med innovasjon innen miljøvennlig emballasje og plantebaserte matvarer i 2021 (Orkla, 2022 s. 40). Orkla gjennomførte for tredje år på rad «Orkla Sustainable Life Barometer». Dette er en spørreundersøkelse i de baltiske og nordiske landene om folks holdninger og behov knyttet til bærekraft. En slik interessentanalyse er viktig for konsernet for å stake ut hvilke prioriteringer konsernet skal ha i bærekraftsarbeidet sitt. Selskapet peker også på at arbeidet med å utvikle mer plantebaserte produkter vil være viktig for å styrke konkurransekraften framover (Orkla, 2022, s. 95).

Årsrapporten forklarer hvordan selskapet i 2021 har kartlagt hvilken påvirkning Orklas produkter og virksomhet har på miljø, mennesker og samfunn gjennom hele verdikjeden. Påvirkningsanalysen viser at konsernet har et spesielt stort avtrykk i leverandørkjeden (Orkla, 2022, s. 88). Som følge av denne påvirkningsanalysen har selskapet valgt å forsterke arbeidet med aktsomhetsvurderinger for menneskerettigheter i årene framover (Orkla, 2022, s. 90). Rapporten beskriver videre hvordan konsernets ulike retningslinjer knyttet til bærekraft og samfunnsansvar settes ut i live, hvilke tiltak som har blitt gjennomført og hvem som har ansvar for å følge opp forbedringspunkter.

Konsernet beskriver at de har en risikobasert tilnærming til arbeidet med å fremme ansvarlighet i leverandørkjeden. Med dette mener de at «vi har rutiner for å kartlegge risiko, at vi følger opp leverandører, og at vi rapporterer» (Orkla, 2022, s. 126). Årsrapporten trekker da også fram områder der selskapet ikke har sett så stor framgang som de har satt seg mål om. Eksempelvis rapporterer selskapet om at det i 2021 har vært gjennomført færre gjennomganger av risikoleverandører enn ønsket, og at dette er noe som vil følges opp i 2022 (Orkla, 2022, s. 128). Det trekkes også fram at strengere krav og ytterligere lovgivning knyttet til aktsomhetsvurderinger, gjør at de ser et behov for å styrke opplæring og videreutvikle rutiner for å kartlegge risiko og følge opp i leverandørkjeden (Orkla, 2022, s. 129). Selskapet prioriterer arbeid med høyrisikoråvarer som kakao, en råvare som har store bærekraftsutfordringer knyttet til blant annet barnearbeid, avskoging, fattigdom og miljøforringelse (Orkla, 2022, s. 134). Årsrapporten trekker særskilt fram og rapporterer om arbeidet som har blitt gjort rundt høyrisikovarer som palmeolje, soya, hasselnøtter, cashewnøtter, bomull og kakao.

5. Drøfting

Jeg vil i de følgende avsnittene drøfte Orklas bærekraftsrapportering sett opp mot de teoretiske rammeverkene til Ditlev-Simonsen og Carroll, før jeg deretter ser på rapporteringen opp mot kravene i åpenhetsloven. Hvor godt forberedt er Orkla i møte med loven?

5.1 Orklas bærekraftsrapportering sett opp mot teori

Steg seks i Ditlev-Simonsens steg-for-steg modell tar for seg betydningen av god bærekraftsrapportering. Det er viktig at et selskap både forklarer hva det har gjort for å oppnå mål som er satt for bærekraftsarbeidet, men også at det redegjør for når ting ikke har gått som planlagt. Dette er viktig for å kunne stake ut veien videre og se hvor det trengs særlig innsats for å bidra til forbedring i bærekraftsarbeidet.

Orkla har integrert bærekraftsrapporten sin i årsrapporten, og rapporterer både kvantitativt og kvalitativt opp mot målene de har satt seg. Dette gjør at det er enkelt å følge framgang (og tilbakegang) i arbeidet til selskapet. I tillegg til at konsernet rapporterer om hva som har skjedd foregående år, har de også gjennomgående et blikk framover hvor de skisserer hvilke utfordringer de vil ta tak i og særlige tiltak de vil

iverksette. I henhold til kriteriene Ditlev-Simonsen trekker opp for god rapportering, vil jeg påstå at Orkla svarer godt på disse.

Dette understøttes av andre gjennomganger av selskapets bærekraftsrapportering. Orkla scorer høyt på Dow Jones Sustainability Index som vurderer selskaper innenfor klima og miljø, sosiale forhold og styringsrutiner. I 2021 ble selskapet for ellevte år på rad inkludert i indeksen og er blant de 10 % ledende matvareselskapene på bærekraft i Europa (Orkla, 2021b).

En annen gjennomgang som er verdt å merke seg er The Governance Group sin analyse av bærekraftsrapporteringen til de 100 største selskapene på Oslo Børs (2021). Dette er en årlig gjennomgang for å vurdere nytteverdien av selskapers bærekraftsrapportering fra et beslutningsperspektiv. De «vurderer i hvilken grad selskapene gir relevant informasjon om mål, strategier, risikoer og muligheter, og om det er noen utvikling over tid». (The Governance Group, 2021, s. 3). Selskaper vurderes på en poengskala fra 0 til 4 innen ulike ESGtemaer, hvor 0 betyr ingen informasjon, 1-2 mangelfull rapportering, og 3-4 god rapportering. Deretter omregnes poengene og selskapene får en karakter mellom A+ (best) og F (dårligst). I denne analysen kommer Orkla godt ut med en score på A, som defineres som «Svært god rapportering i tråd med beste praksis og standarder. Klar redegjørelse for vesentlige temaer og relevante resultater. Tydelig strategi og klare, tallfestede målsettinger.» (The Governance Group, 2021, s. 27).

The Governace Groups analyse kan også sees i sammenheng med Carrolls «philosophy of responsiveness» og Ditlev-Simonsens reviderte utgave av aksens fem stadier der selskaper kan plasseres ut fra hvor moden de er i sin tilnærming til bærekraft. Ut fra litteraturgjennomgangen er det åpenbart at Orkla ikke befinner seg på noen av de tre nederste stadiene (ignorere; reagere; gå i forsvar). Ditlev-Simonsen peker på at i dag er de fleste selskaper på det fjerde stadiet, tilrettelegge, men for å få til en transformasjon og virkelig bidra til en bærekraftig utvikling må man ta det et steg videre til det femte stadiet og bli proaktiv i møtet med utfordringene (Ditlev-Simonsen, 2022, s. 125).

For Orkla sin del vil jeg påstå at de befinner seg et sted på veien mellom det fjerde og det femte stadiet. Gjennom arbeidet sitt med vesentlighetsanalyser og påfølgende risikokartlegginger og aktsomhetsvurderinger tar de ansvar for egen virksomhet og potensielle og faktiske negative konsekvenser av denne. Når man beveger seg mot steg fem, å være proaktiv, går man fra å fokusere på hvordan unngå å gjøre skade til å se på

hvordan ens egen virksomhet kan bidra positivt. Her har Orkla tatt et langt steg i riktig retning, særlig i arbeidet sitt med å utvikle matprodukter som er plantebasert. Orkla har snakket med interessenter og forbrukere for å forstå hvilke forretningsmuligheter de har og samtidig bidra til bærekraftig utvikling (Orkla, 2022).

Man kan også bruke Carroll for å vurdere hvor moden Orkla er i sitt møte med åpenhetsloven. Orkla er tydelig på at de ønsker loven velkommen, og peker på at de har jobbet systematisk med å vurdere risiko og å følge opp leverandører over en årrekke. Der mener således at de er godt forberedt i møte med strengere krav. Konsernet har vært i forkant og revidert retningslinjer og styringsdokumenter for å sikre at disse er i tråd med hva som forventes når åpenhetsloven trer i kraft. Arbeidet med å oppdatere konsernets policy for menneske- og arbeidstakerrettigheter er et godt eksempel på dette. Jeg vil derfor påstå at Orkla er på det femte stadiet og jobber proaktivt med å imøtekomme og forberede seg på nye krav og reguleringer.

5.2 Orklas bærekraftsrapportering sett opp mot åpenhetsloven

Åpenhetsloven § 4 og § 5 omhandler hvilke plikter virksomheter har knyttet til aktsomhetsvurderinger. § 4 punkt a. og b. sier følgende:

Virksomhetene skal utføre aktsomhetsvurderinger i tråd med OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Med aktsomhetsvurderinger menes å

- a. forankre ansvarlighet i virksomhetens retningslinjer
- b. kartlegge og vurdere faktiske og potensielle negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold som virksomheten enten har forårsaket eller bidratt til, eller som er direkte knyttet til virksomhetens forretningsvirksomhet, produkter eller tjenester gjennom leverandørkjeder eller forretningspartnere. (åpenhetsloven, 2022)

§ 5 handler om selskapers plikt til å redegjøre for aktsomhetsvurderingene:

Virksomhetene skal offentliggjøre en redegjørelse for aktsomhetsvurderingene etter § 4. Redegjørelsen skal minst inneholde

- a. en generell beskrivelse av virksomhetens organisering, driftsområde, retningslinjer og rutiner for å håndtere faktiske og potensielle negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold

- b. opplysninger om faktiske negative konsekvenser og vesentlig risiko for negative konsekvenser som virksomheten har avdekket gjennom sine aktsomhetsvurderinger
- c. opplysninger om tiltak som virksomheten har iverksatt eller planlegger å iverksette for å stanse faktiske negative konsekvenser eller begrense vesentlig risiko for negative konsekvenser, og resultatet eller forventede resultater av disse tiltakene. (åpenhetsloven 2022).

I Orklas årsrapport beskrives det hvordan de har forankret ansvarlighet i virksomheten og dette kommer også tydelig fram i min gjennomgang av konsernets styrende dokumenter. Både i de etiske retningslinjene rettet mot konsernet og i de etiske retningslinjene for leverandører, er aktsomhetsvurderinger særskilt trukket fram. Det understrekes også tydelig at det er et ledelsesansvar å sikre at de etiske retningslinjene etterleves. Litteraturgjennomgangen viser videre at Orkla har en egen policy for menneske- og arbeidstakerrettigheter. Dette er et grundig dokument som tar utgangspunkt i FNs og ILOs kjernekonvensjoner, og med tydelige føringer og prinsipper for å sikre at selskapets virksomhet ikke bidrar til negative konsekvenser for menneske- og arbeidstakerrettigheter. Dokumentet ble oppdatert og vedtatt av styret i desember 2021 for å sikre at det ivaretar plikter som følger av åpenhetsloven (Orkla, 2021a). § 4, punkt a. anses som godt ivaretatt hos Orkla.

Det er i Orklas årsrapport, hvor bærekraftsrapporteringen er integrert, at vi finner mest informasjon om konsernets arbeid med aktsomhetsvurderinger. Orkla redegjør tydelig for hvordan de har arbeidet med vesentlighetsanalyser for å komme fram til de prioriterte områdene de vil fokusere på i inneværende strategiperiode. Selskapet forklarer hvilke rutiner og styringssystemer de har for å følge opp arbeidet. Rapporten inkluderer videre et eget delkapittel om aktsomhetsvurderinger som beskriver hvordan konsernet og selskapene jobber for å minimere risiko for å bidra til brudd på menneske- og arbeidstakerrettigheter hos leverandørene. Her har konsernet også identifisert hvilke satsingsområder de har framover for å ytterligere styrke arbeidet med å kartlegge risiko hos leverandører og å følge opp disse (Orkla, 2022, s. 129).

Under de enkelte råvarene Orkla har identifisert som høyrisikoråvarer, beskriver rapporten hvordan selskapet følger opp leverandørene, hvilke koalisjoner og samarbeidspartnere de har for å kartlegge og forebygge risiko og hvilke tiltak som er satt i verk. Under disse beskrivelsene redegjør Orkla også for faktiske og potensielle negative konsekvenser av virksomheten sin. § 4, punkt b. og § 5, punkt a., b. og c. anses som godt ivaretatt hos Orkla.

I henhold til § 6 og § 7 i åpenhetsloven har allmenheten rett til å få informasjon om et selskaps faktiske og potensielle negative konsekvenser knyttet til menneskerettigheter i leverandørkjeden. Virksomheter er pliktig i henhold til loven å dele slik informasjon innen rimelig tid når det kommer forespørsler. Som tidligere nevnt er dette et punkt i åpenhetsloven man ikke ennå vet hvordan vil spilles ut, fordi det er stor usikkerhet rundt hvor stor interesse det vil være fra forbrukere og sivilsamfunn. Selskaper må svare på henvendelser når de dukker opp, men de kan også rigge seg i forkant ved å ha informasjon offentlig tilgjengelig. I Orklas høringssvar til lovforslaget som ble presentert av Etikkinformasjonsutvalget kommer det fram at selskapet ser utfordringer knyttet til dette:

Hensynet til åpenhet og rett til detaljert informasjon må likevel veies mot andre hensyn. Vi mener at lovutkastet på enkelte områder går for langt i å rette krav mot norske virksomheter og deres leverandører, uten at det kan vises til at dette i det praktiske liv er gjennomførbart, eller vil føre til de ønskede resultater. (Orkla, 2020b)

Orkla pekte særlig på risikoen for at selskaper vil måtte benytte mye tid og ressurser «rettet mot mindre viktige problemstillinger der vi i stedet trenger systematisk innsats knyttet til de problemene som er definert som vesentlige». (Orkla, 2020b).

I det opprinnelige forslaget som ble presentert av Etikkinformasjonsutvalget i november 2019 lå det også inne et forslag knyttet til åpenhet om produksjonssteder: «Virksomheter som omsetter varer til forbruker, plikter å offentliggjøre informasjon om produksjonsstedet.» (Barne- og familiedepartementet, 2019, s. 56). Dette var et av punktene Orkla uttalte seg kritisk til i sitt høringssvar, fordi det ville kreve «betydelig ressursbruk knyttet til å registrere, oppdatere og dele informasjon, og vi mener det er viktig å vurdere nyttegevinsten av å gjøre dette» (Orkla, 2020b). Punktet ble til slutt tatt ut av lovforslaget, noe blant annet Framtiden i våre hender var sterkt kritiske til. De frykter at informasjonen allmenheten vil få tilgang til vil bli for generell og ikke være mulig å etterprøve (Sandberg, 2021).

Pr i dag er Orklas bærekraftsrapport, som ligger lett tilgjengelig på selskapets nettsider, den beste kilden til informasjon om hvordan selskapet håndterer faktiske og potensielle negative konsekvenser av virksomheten sin. Som jeg har vist til i litteraturgjennomgangen inneholder rapporten informasjon om arbeidet med aktsomhetsvurderinger og hvordan de tilnærmer seg høyrisikoleverandører og -råvarer.

Det foreligger likevel ikke informasjon om hvilke produksjonsland de enkelte høyrisikoråvarene produseres i, og heller ikke informasjon om produksjonssted. Ettersom det er svært kontekstavhengig (knyttet blant annet til politiske og sosiale forhold) hvor risikoutsatt en råvare er, ville det vært nyttig for forbrukere og interessenter at i hvert fall opprinnelsesland for råvarer var informert om. Dette ville kunne vært ressursbesparende for Orkla i møte med åpenhetslovens § 6 og § 7. Det er ikke utenkelig at noen av forespørslene som vil komme til Orkla vil omhandle nettopp produksjonsland og produksjonssted.

Gjennomgangen av Orklas bærekraftsrapportering og styrende dokumenter sett opp mot Ditlev-Simonsens og Carrolls praktiske rammeverk og kravene i åpenhetsloven viser i all hovedsak at Orkla er godt rustet i møte med åpenhetsloven.

6. Konklusjon

Framover vil det komme stadig flere krav, reguleringer og lovverk knyttet til aktsomhetsvurderinger som selskaper vil måtte forholde seg til. Det vil kreve en innsats, men Orkla er på god vei. EUs direktiv om tilbørlig aktsomhet for bærekraft for foretak har allerede vært på høring denne våren (Barne- og familiedepartementet, 2022), og EU-initiativet Sustainable Corporate Governance forventes senere i 2022 (European Commission, 2022).

Man snakker ofte om at veien blir til mens man går, så også i dette tilfellet. Hvordan åpenhetsloven faktisk vil slå ut vil først vise seg på sikt; det er ikke før 30. juni 2023 virksomhetene skal rapportere om arbeidet med aktsomhetsvurderinger for første gang (åpenhetsloven 2022). Orkla som case er likevel et eksempel på at norske selskaper allerede har rigget seg bra og vil være klare når åpenhetsloven trer i kraft 1. juli 2022.

Ideelt sett burde jeg også gått et annet selskap nærmere i sømmene for å kunne sammenligne flere selskaper, men omfanget på oppgaven tillot ikke en slik tilnærming. The Governance Group sin rapport gir likevel en pekepinn; de viser til store forskjeller mellom hvordan selskaper rapporterer på bærekraft (2021). Det er ikke utenkelig at de største virksomhetene er bedre rigget enn selskaper som er mindre. At et stort selskap som Orkla har systemer og retningslinjer på plass allerede er således egentlig noe man burde kunne forvente.

Litteraturliste:

Amnesty International Norge. (2020). *Er norske selskaper i front?*

https://amnesty.no/er-norske-selskaper-i-front?fbclid=IwAR3fxUiy7PKLncwosdBXSKU4cpy-i9-GU2jGvhQ5z6gCJ1fpF_jCFA6gNkl

Barne- og familiedepartementet. (2019). *Etikkinformasjonsutvalgets rapport – Åpenhet om leverandørkjeder*. [Høringsutkast].

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d79463fe215046b1b6d70deee28870b3/apenhet-om-leverandorkjeder---endelig-rapport-fra-etikkinformasjonsutvalget-pdf.pdf>

Barne- og familiedepartementet. (2022). *Høring om EU-kommisjonens forslag om tilbørlig aktsomhet for bærekraft for foretak og endring av direktiv (EU)*

2019/1937. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing/id2905392/>

Carroll, A.B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *Academy of Management Review* no. 4 (4), 497-505.

Ditlev-Simonsen, C.D. (2013). Ny proposisjon om samfunnsansvarsrapportering.

MAGMA. 2013 (2), 12-14. <https://old.magma.no/ny-proposisjon-om-samfunnsansvarsrapportering>

Ditlev-Simonsen, C.D. (2022). *A Guide to Sustainable Corporate Responsibility – From Theory to Action*. Palgrave Macmillan.

Elgesem, F. (2022, 29. mars). Åpenhetsloven innfører ikke nye krav om

aktsomhetsvurderinger. *Rettt24*. <https://rett24.no/articles/apenhetsloven-innforer-ikke-nye-krav-om-aktsomhetsvurderinger>

Etisk handel Norge. (u.å.). *Våre medlemmer*. <https://etiskhandel.no/vare-medlemmer/>

European Commission. (2022). *Sustainable Corporate Governance*.

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Sustainable-corporate-governance_en

Grønnvaskingsplakaten. (u.å.). *Disse har signert*. <https://gronnvasking.no/no/disse-har-signert>

Helle, H. & Ødegård, A. (2022, 2. mars). Åpenhetslovens sanksjonsregime bør utsettes. *Rett24*. <https://rett24.no/articles/apenhetslovens-sanksjonsregime-bor-utsettes>

International Labour Organization (u.å.). *Conventions and Recommendations*. <https://www.ilo.org/global/standards/introduction-to-international-labour-standards/conventions-and-recommendations/lang--en/index.htm>

Kolsrud, K. (2022, 24. mars). NHO ber regjeringen garantere mot åpenhetslovsanksjoner i 12 måneder. *Rett24*. <https://rett24.no/articles/nho-ber-regjeringen-garantere-mot-apenhetslov-sanksjoner-i-12-maneder>

Norges OECD-kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv. (2020). *Kontaktpunktets undersøkelse om ansvarlig næringsliv*. <https://www.responsiblebusiness.no/nyheter/kontaktpunktets-undersokelse-om-ansvarlig-naeringsliv/>

OECD. (2011). *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>

OHCHR. (2011). *Guiding principles on business and human rights. Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

Orkla. [@orklagroup](u.å.a). *Linked-in poster*. [LinkedIn profil] LinkedIn. Hentet 7. juni 2022 fra <https://www.linkedin.com/company/orkla-group/posts/?feedView=all>

Orkla. (u.å.b). *Om oss*. <https://www.orkla.no/om-oss/>

Orkla. (u.å.c). *Rapportering*. <https://www.orkla.no/baerekraft/rapportering/>

- Orkla. (2018). *Supplier Code of Conduct*. <https://www.orkla.no/wp-content/uploads/sites/2/2022/03/Orkla-Supplier-Code-of-Conduct.pdf>
- Orkla. (2020a). *Etiske retningslinjer*. <https://www.orkla.no/etiske-retningslinjer/>
- Orkla. (2020b). *Hørings svar fra Orkla ASA. Høring om forslag til etikkinformasjonslov*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/etikkinformasjonsutvalgets-rapport/id2683619/?uid=8adde972-b533-417f-986f-28c43103f7d5>
- Orkla. (2021a). *Orkla Human and Labour Rights Policy*. <https://www.orkla.no/wp-content/uploads/sites/2/2022/03/Orkla-Human-and-Labour-Rights-Policy.pdf>
- Orkla. (2021b, 19. november). *Orkla på topplisten til Dow Jones' bærekraftindeks* [Pressemelding]. <https://www.mynewsdesk.com/no/orklanorge/pressreleases/orkla-paa-topplisten-til-dow-jones-baerekraftindeks-3145511>
- Orkla. (2022). *Årsrapport 2021*. https://www.orkla.no/wp-content/uploads/sites/2/2022/03/Arsrapport-NORSK_Final.pdf
- Sandberg, T. (2021, 28. april). *Etterlyser mer åpenhet i åpenhetslov*. *Dagsavisen*. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/04/28/etterlyser-mer-apenhet-i-apenhetslov/>
- The Governance Group. (2021). *Tall som teller. Bærekraft på børs 2021*. <https://www.thegovgroup.org/wp-content/uploads/2021/10/TheGovGroup-Baerekraft-pa%CC%8A-bors-2021.pdf>
- Åpenhetsloven. *Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold (åpenhetsloven)*. (LOV-2021-06-18-99) Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-99>